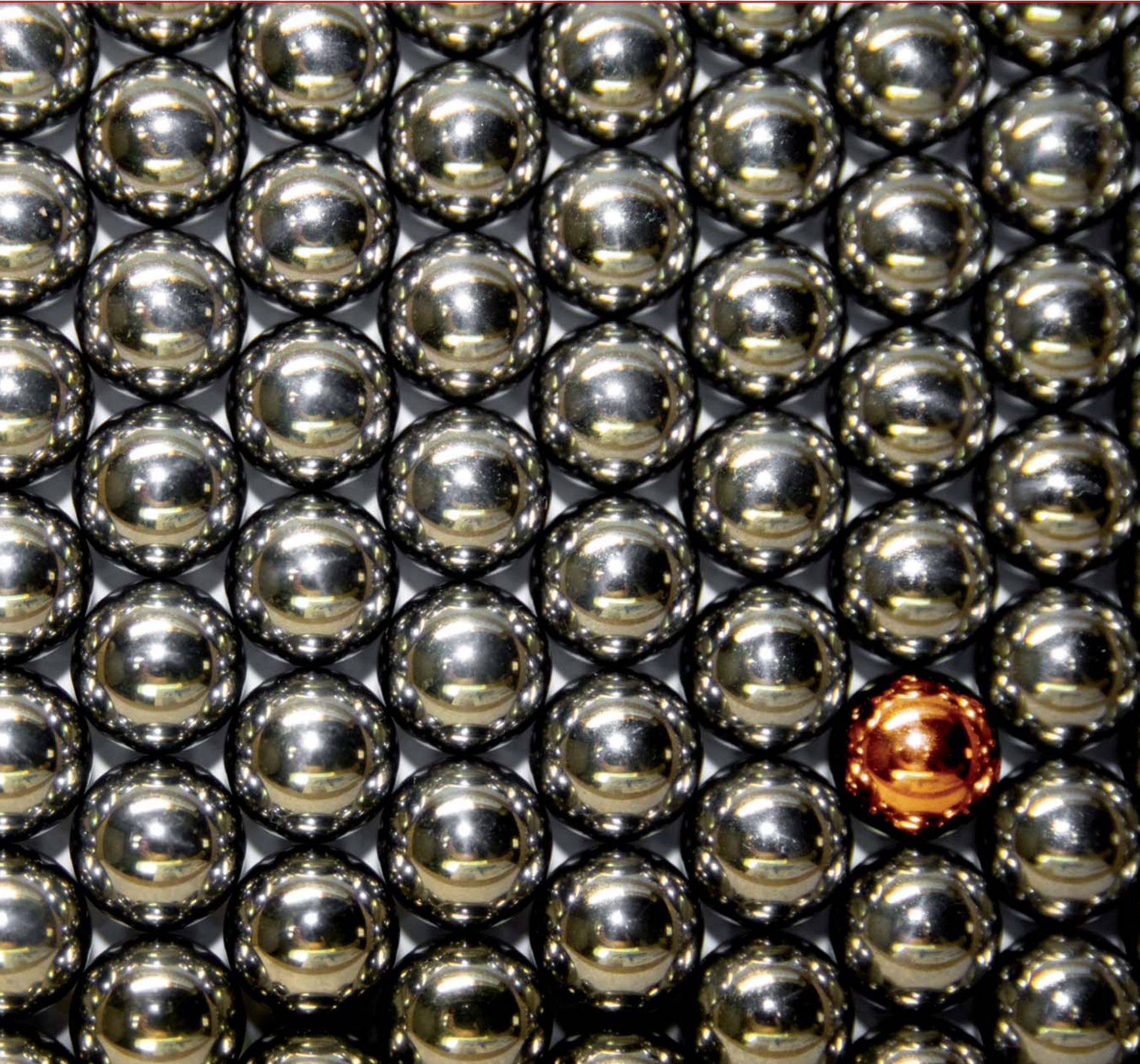

FORSKNING

BØRN&UNGE

NR 5 | NOVEMBER 2009 | www.boernogunge.dk

BØRN&UNGE

Blegdamsvej 124
2100 København Ø
Telefon: 3546 5100
Telefax: 3546 5099
E-mail: b&u@bupl.dk
www.boernogunge.dk

REDAKTIONEN

Ansvarshavende redaktør:

Lone Ries Karkov (lrk)

Redaktionschef:

Lene Søborg (søb)

Redaktion:

Anders W. Christensen (awc)
Peter Engelbrekt Petersen (ppn)
Camilla Hjorth Weber (chw)

Journalister:

Marie Fugl (DPU)
Claus Holm (DPU)
Peder Holm (DPU)
Mathilde Weirsø (DPU)

Grafisk tilrettelægning:

Jeanne Olsen (jno)

BUPL'S FORSKNINGSSATSNING

Blegdamsvej 124
2100 København Ø
v/ Konsulent Peter Engelbrekt Petersen
Telefon: 3546 5142
E-mail: ppn@bupl.dk
www.bupl.dk/forskning

B U P L

FORBUNDET
FOR PÆDAGOGER
OG KLUBFOLK

Blegdamsvej 124
2100 København Ø
Telefon: 3546 5000
(kl. 9-15)
Telefax: 3546 5039
E-mail: bupl@bupl.dk
www.bupl.dk

TRYK
Skive Folkeblad Rotation
Kontrolleret oplag: 69.738
ISSN: 1903-962X

forord

VIDEN OM LIGE MULIGHEDER

De danske dag- og fritidsinstitutioner spiller en vigtig rolle, når det handler om at skabe tryk-hed og trivsel i børns hverdag. For det er en kerneopgave for institutionerne at give alle børn et godt børneliv og skabe grundlag for, at også de udsatte børn og unge får en god start på livet. Men opgaven er stor, og hvordan sikrer vi, at der bliver taget hånd om de udsatte børn og unge?

Det har været en tilbagevendende diskussion på det pædagogiske område og også forskningsmæssigt er der blevet produceret en del viden indenfor det tema. Bare det seneste år er der kommet en mængde ny viden på området. DPU har afsluttet forskningsprojektet Handlekompetence i pædagogisk arbejde med udsatte børn og unge (HPA), AKF med flere har sat fokus på udsatte børn i dagtilbud og SFI har lavet en forskningsoversigt over effekterne af børnehaven. En af konklusionerne i SFI's rapport er, at gode institutioner med god pædagogik og de nødvendige ressourcer kan bidrage til at reducere uligheden, mens dårlige institutioner med få ressourcer kan forøge uligheden.

Forskningen viser, at mange forskellige faktorer har betydning for, om pædagoger kan være med til at løse den generelle samfundsmæssige udfordring som ulighed er. Men der er altså enighed om, at flere ressourcer til det pædagogiske område er en forudsætning.

I dette nummer af Børn&Unge Forskning bliver der præsenteret en række kritiske vinkler på, hvad pædagoger gør når de drager omsorg for udsatte børn. En af farerne er, ifølge forskerne, at vi glemmer institutionernes egen betydning for udsatte børns handlemuligheder. Forskerne peger blandt andet på, at der måske er en tendens til, at pædagoger kun ser på bar-net og familien som kilde til problemerne. Derved overses, at uligheder også risikerer at blive forstærket i den pædagogiske praksis.

Det er vigtige refleksioner at have i baghovedet, når pædagoger sammen løfter den store opgave, det er at skabe mere lige muligheder for alle børn i Danmark.

God læselyst.

Allan Baumann

” Og om man vil det eller ej, så er normerne i vid udstrækning indrettet efter det prototypiske – det danske middelklassebarn. Det giver visse børn nogle fordele, fordi de har flere af normerne med sig hjemmefra. Andre må lære dem gennem pædagogernes løbende korrektioner og formaninger.”

Eva Gulløv, lektor ved Pædagogisk Antropologi, DPU og ph.d. i antropologi.

SIDE 14

INDHOLD

4 DEN RETTE OMSORG TIL NIKOLAJ

Socialt udsatte børn har også forskellige behov.
Interview med Kirsten Elisa Petersen

7 DAGINSTITUTIONEN – DE LIGE VÆRDIGES LÆRINGSARENA

Børnehaven skal bygge på gensidig anerkendelse og ligeværd.
Interview med Solveig Østrem

10 DE HVIDE ER BARE BLEVET BRUNE

Dom over forsøget på at bryde den negative sociale arv.
Interview med Jan Kampmann

14 VI VIL LIGHED, MEN FÅR OPDELINGER

Favorisering af de ressourcestærke børn i daginstitutionen.
Interview med Eva Gulløv

DEN RETTE OMSORG FOR NIKOLAJ

KIRSTEN ELISA PETERSEN

Cand.psyk. og ekstern lektor
på Danmarks Pædagogiske Universitets-
skole (DPU).

Hun forsker i kompetenceudvikling hos
pædagogisk personale i daginstitutioner, rettet mod
udvikling af den pædagogiske praksis i arbejdet
med socialt udsatte børn. Hun er oprindeligt uddan-
net pædagog og har selv arbejdet i daginstitution.

Læs mere på: www.dpu.dk/om/kepe

Socialt udsatte børn er lige så forskellige som alle andre børn. De har forskellige livsbetingelser, forskellige problemer og derfor forskellige omsorgsbehov. Hvis pædagoger skal bryde den negative sociale arv, kræver det en målrettet indsats, der i højere grad imødekommer det enkelte udsatte barns behov for omsorg.

Af Mathilde Weirsøe

Nikolaj er fire år. Han bliver ofte hentet og afleveret for sent i børnehaven. Han bor sammen med sin mor og morens nye kæreste, som ofte møder beruset op, når han henter Nikolaj i børnehaven. Nikolaj er næsten altid snottet og har sjældent tøj på til vejrforholdene. Hvis han har madpakke med, består den af fire stykker toast med margarine. Nikolaj har vanskeligt ved at knytte venskaber med de andre børn. De andre gider heller ikke lege med ham, fordi han ødelægger legen, når han bliver hidsig og slår dem. Han har også svært ved at sidde stille og gider sjældent deltage i fælles aktiviteter.

De fleste pædagoger kender godt Nikolaj - eller rettere: de kender børn som ham, for han er en case-figur, der er konstrueret på baggrund af de mange beskrivelser, ph.d., cand. psyk. Kirsten Elisa Petersen har fået fortalt af pædagogerne i de daginstitutioner, hun har haft kontakt til i forbindelse med sit ph.d.-projekt "Omsorg for socialt udsatte børn".

SOCIALT UDSATTE BØRN ER INGEN ENTYDIG GRUPPE

I dagtilbudsloven fra 2007 lyder målsætningen, at daginstitutioner skal bryde med konsekvenserne af den negative sociale arv. Det betyder, at pædagogerne i daginstitutioner skal være særligt opmærksomme på børn som Nikolaj. En sådan indsats kræver ekstra ressourcer og ekstra bemanding, lyder den gængse reaktion. Men ifølge Kirsten Elisa Petersen er

problemet ikke løst med flere mandetimer. Pædagoger skal fundamentalt ændre den måde, de arbejder med udsatte børn på i daginstitutioner.

"Problemerne bunder i en generel tendens til at anskue socialt udsatte børn som en entydig og homogen gruppe. Det er problematisk for hele den måde, vi rent pædagogisk griber udfordringerne an," siger Kirsten Elisa Petersen.

OMSORGSBEGREBET SKAL BREDES UD

Julie og Nikolaj er begge fire år og går i samme børnehave. De kommer begge fra belastede familier og betegnes derfor som socialt udsatte børn med særlige behov for omsorg. Men her stopper lighederne. For socialt udsatte børn er lige så forskellige som alle andre børn, og de har derfor ikke nødvendigvis det

samme omsorgsbehov. Ifølge Kirsten Elisa Petersen er pædagoger nødt til at tænke omsorgsbegrebet mere nuanceret i indsatsen over for det enkelte udsatte barn.

Da hun præsenterede case-figuren Nikolaj for de pædagoger, hun interviewede, havde de vanskeligt ved at udvide forståelsen af, hvad omsorg egentlig betyder i den konkrete pædagogiske kontekst.

"Omsorg forbliver svævende og diffus, når det blot handler om at være særlig opmærksom på Nikolaj i dagligdagen eller igangsætte lege, hvor han bliver hjulpet til at være med. Jeg oplever i høj grad, at pædagoger mangler redskaber, hvormed de kan brede omsorgsbegrebet ud, så de kan afgøre, hvilken form for omsorg Julie har behov for, og hvilket form for omsorg Nikolaj har behov for – og i hvilken omfang" siger Kirsten Elisa Petersen.

Hun forklarer, at man teoretisk kan inddele omsorgsbegrebet i tre dele: udviklingsomsorg, opdragelsesomsorg og behovsomsorg. Udviklingsomsorg handler om at stimulere barnets udvikling på det sociale og det personlige plan. Opdragelsesomsorg handler om at hjælpe barnet til at lære, hvordan det skal håndtere for eksempel daginstitutionens rammer og regler, mens behovsomsorg knytter an til fundamentale behov som mad og søvn.

"Når omsorgsbegrebet bredes ud, ser vi nuancerne i børnenes behov – at Nikolaj og Julie kan have forskellige omsorgsbehov fordelt på de tre omsorgsdele. Måske har Nikolaj >>>

” Problemerne bunder i en generel tendens til at anskue socialt udsatte børn som en entydig og homogen gruppe. Det er problematisk for hele den måde, vi rent pædagogisk griber udfordringerne an.”

Kirsten Elisa Petersen, cand. psyk.

” Pædagogerne i de institutioner, jeg undersøgte, var gode til at rette opmærksomheden mod forældrene som årsag til barnets problemer. De vurderede udelukkende barnets problemer som en direkte følge af barnets sociale og emotionelle familieforhold.”

Kirsten Elisa Petersen, cand.psyk.

behov for alle tre dele, men med forskellig tyngde, hvorimod Julie kun har behov for opdragelsesomsorg, så hun kan blive bedre til at indgå i livet i daginstitutionen. Pointen er, at hvis pædagogerne aktivt formår at bruge omsorgsbegrebet i sin nuancerede form i deres daglige arbejde med socialt udsatte

børn, så har de et godt analyseredskab, som de kan handle på baggrund af,” siger Kirsten Elisa Petersen.

PÆDAGOGER EFTERLADER PROBLEMERNE HOS BARNET

Kirsten Elisa Petersen understreger, at den rette indsats samtidig kræver en større bevidsthed om den institutionelle konteksts betydning. Hun retter derfor fokus mod den dagligdag, der udfolder sig i daginstitutionen, og de rammer, der sættes for barnet.

”Pædagogerne i de institutioner, jeg undersøgte, var gode til at rette opmærksomheden mod forældrene som årsag til barnets problemer. De vurderede udelukkende barnets problemer som en direkte følge af barnets sociale og emotionelle familieforhold, som barnet bærer med sig ind i daginstitutionen. Derimod så de ikke daginstitutionen som et sted i barnets liv, hvilket kan være årsag eller medvirkende faktor til barnets vanskelige livsmuligheder.”

Kirsten Elisa Petersen fortæller om et personalemøde, hvor et barn bliver diskuteret blandt pædagogerne, som er bekymrede for barnet og dets handlinger og adfærd over for de andre børn. Pædagogerne diskuterer, hvad de skal stille op, og hvordan de skal hjælpe

barnet i dagligdagen. Men de reflekterer ikke over deres egne vurderinger af barnet. De overvejer heller ikke, hvorvidt og på hvilke måder daginstitutionens rammer, betingelser og dagligdag kan have betydning for barnet.

”Det er bestemt ikke deres hensigt, men med denne tilgang og mangel på selvrefleksion efterlader pædagogerne problemerne hos barnet og barnets familie. De drøfter på intet tidspunkt, hvorvidt selve daginstitutionens betingelser eller pædagogernes samværformer med barnet har betydning for barnet. Problemerne bliver primært forbundet med barnets mangelfulde evne til at indgå i fællesskabet,” fortæller Kirsten Elisa Petersen.

På baggrund af sine observationer og analyser anbefaler hun mere pædagogisk selvrefleksion, som indebærer, at pædagoger i højere grad analyserer egne handlinger samt inddrager daginstitutionens rammer og betingelser som del af barnets samlede problemstilling. Med sine anbefalinger efterlyser hun samtidig mere socialpædagogisk bevidsthed i daginstitutionerne såvel som på pædagogseminarierne. Begge steder finder hun niveauet af den teoretiske viden om socialt udsatte børn stærkt bekymrende.

”Hvis vi skal bryde med den negative sociale arv, er udgangspunktet for mig at se, at vi uddanner pædagoger, der kan løfte denne tunge, men yderst vigtige samfundsopgave,” siger Kirsten Elisa Petersen.

Kirsten Elisa Petersen trækker på Pär Nygrens omsorgsbegreb, som det beskrives i ”Professionel omsorg for børn og familier – fra teori til værktøj.” Pär Nygren. Dansk psykologisk forlag, (1999)

Ph.d.- afhandling: ”Omsorg for socialt udsatte børn – en analyse af pædagogers kompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn i daginstitutioner” er finansieret af Social- og Ligestillingsministeriet.

Afhandlingen er del af HPA-projekter: ”Handlekompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn og unge – indsats og effekt”. 2009

DAGINSTITUTIONEN

– DE LIGEVAERDIGES LÆRINGSARENA

Er ligeværdighed mere grundlæggende end lighed? Er læring vigtigere end omsorg? Ja, svarer den norske forsker Solveig Østrem, som kalder den gode daginstitution for 'de ligeværdiges læringsarena'.

Af Claus Holm / Foto: iStockphoto

For nylig udgav LO "Hvidbog om ulighed 2009". Bogen forsikrer os om, at lighed ikke betyder, at mennesker skal være ens. For vi er forskellige, vi har forskellige evner og interesser, og vi vælger at indrette vort liv forskelligt. Dette er en fundamental frihed for den enkelte og gør os rigere som samfund. Men lighed betyder, at alle skal have lige muligheder. Det er sikkert en rigtig definition, men er det et velvalgt udgangspunkt? Eller er vi nået til en situation, hvor vi i stedet for at starte med at tale om lige muligheder taler mere om gensidig anerkendelse og ligeværdighed? Ja, noget tyder på, at vi politisk som pædagogisk er vidne til et skift fra idéen om de lige muligheder til idéen om anerkendelse og ligeværd. Men hvilke konsekvenser vil det nye ideal have for daginstitutionernes rolle i forhold til respekt for forskellighed og kampen mod ulighed?

Det spørgsmål behandler den norske forsker Solveig Østrem i sin ph.d.-afhandling "Barns subjektivitet og likeverd. Et bidrag til en diskussion om barnehagens pædagogiske indhold og etiske forankring". Overraskende nok er hendes konklusion, at skabelsen af børnehaver som gode læringsarenaer slet og

ret er helt nødvendige for at møde børn som ligeværdige mennesker.

Overraskende, fordi hun med sin udmelding umiddelbart imødegår den skepsis – danske og norske – forskere og fagfolk har udtrykt i kølvandet på den ændring af de danske daginstitutioner og de norske børnehaver, som har gjort sig gældende de seneste år.

I 2004 blev pædagogiske læreplaner indført ved lov i Danmark for at styrke og dokumentere de 0-6-åriges læring i daginstitutionerne. I Norge blev der i 2005 vedtaget en reform, med virkning fra 1. januar 2006, der betød en øget vægt på børnehaven som læringsarena. Med reformerne blev det tydeligt, at såvel norske som danske myndigheders satsning på livslang læring også omfattede børn. Det er i samklang med OECD's og Europarådets anbefalinger om at tænke og integrere daginstitutioner ind i et uddannelsesforløb.

Men hvorfor protesterede Solveig Østrem ikke mod børnehaven som læringsarena?

"Med den nye lovgivning så jeg en mulighed for, at børnehaven kunne blive en god læringsarena, hvor pædagoger sammen med børnene kunne realisere tanken om anerkendelse. Det vil sige en læringsarena, der bygger

på en grundlæggende respekt for barnets udviklingspotentiale og perspektiver på verden. På det tidspunkt mente jeg ikke, at de bekymrede forestillinger om børnehaven som udtryk for en investering i en læring, der skulle testes og give konkurrencesamfundet et bedre bruttonationalprodukt, nødvendigvis ville blive virkelighed. I dag har disse bekymringer vist sig at være mere begrundede, end jeg troede. Men principielt fastholder jeg, at det er muligt og rigtigt at tænke børnehaver som gode læringsarenaer, der bygger på gensidig anerkendelse og ligeværd. Matematikken i børnehaven behøver ikke at være motiveret ud fra nationens fremtidige behov for ingeniører. Den kan lige så godt være motiveret ud fra barnets nysgerrighed og egne erfaringer med ligheder, uligheder, størrelser og antal," siger Solveig Østrem.

LIGEVAERDIGHED KOMMER FØRST

Ifølge Solveig Østrem er det etiske ideal om gensidig anerkendelse urokkeligt forankret i en ligeværdighedstanke, hvor menneskers værdi aldrig måles ud fra andet, end at man er menneske. Og hun understreger, at et etisk udgangspunkt i menneskeværd, forstået som >>>

”Manglen på lige muligheder bliver et problem, i samme øjeblik det krænker et grundlæggende fælles menneskeværd. Mit etiske ideal handler om respekt for pluralitet og individuelle forskelle. Og klasseforskelle er ikke med til at fremme en værdifuld pluralitet, tværtimod.”

Solveig Østrem, forsker.

gensidig anerkendelse af hinandens ligeværd, nødvendigvis må gå forud for spørgsmålet om medlemskab af social klasse.

”Manglen på lige muligheder bliver et problem, i samme øjeblik det krænker et grundlæggende fælles menneskeværd. Mit etiske ideal handler om respekt for pluralitet og individuelle forskelle. Og klasseforskelle er ikke med til at fremme en værdifuld pluralitet, tværtimod.”

Hvori består pædagogers respekt for et fælles menneskeværd i de norske børnehaver?

”Det handler om at respektere en fælles

menneskelig sårbarhed, som for eksempel henviser til, at alle mennesker bliver født og skal dø. Men det drejer sig også om den sårbarhed, der opstår som resultat af forskellen mellem at være barn og voksen. Her har vi at gøre med en forskel, som pædagoger ikke må gøre til et normativt ideal. Gør de det, så kommer de til at tale alt for meget om grænser, opdragelse og omsorg.”

Men er det ikke en af pædagogernes hovedopgaver at give børn omsorg?

”Jo, men ikke kun. Min idé om de norske børnehaver som gode læringsarenaer skulle ikke mindst bidrage til at afbalancere risikoen

ved at fokusere for meget på børnehaver som omsorgsarenaer. Det gode ved omsorgsetikken er, at den med begreber om næstekærlighed og barmhjertighed er optaget af, at pædagoger tager vare på den svage part. Det dårlige er, at omsorgsetikere mangler at tilskrive den svage part en ligeværdig position.”

Hvorfor er det et problem?

”Omsorg har en giver og en modtager. I den asymmetriske omsorgsrelation mellem barn og voksen, bliver barnets perspektiv let væk. Det sker, når vi taler om børnepasning på en måde, hvor det alene drejer sig om, at det afhængige barns omsorgsbehov bliver opfyldt af det aktive og magtfulde voksne menneske. For få år tilbage var den norske debat præget af en sådan omsorgs- og pasningsideologi. Ikke alene skabte det et billede af børn som passive modtagere af omsorg, men også som mennesker, som kunne slippe for at lære. Sådan en tilgang levner egentlig meget lidt plads til barnets aktive medvirken, egne fortolkninger og interaktion med de voksne. Det er helt nødvendigt, at den voksne respekterer barnet som ligeværdigt menneske. Det sker, når voksne tager ansvar for, at hvert enkelt barns perspektiv og virkelighedsforståelse gøres gældende i en fælles udviklingsproces.”

RESPEKT FOR BARNETS MENNESKELIGHED

Solvejg Østrem er tæt på at gøre børns ret til anerkendelse og ligeværdig medvirken til en rettighed for barnet. Det sker, når hun i sin afhandling skriver: ”Hvis man ikke stimulerer børns udviklingspotentiale, så er det mangel på respekt for deres menneskelighed”. *Men hvad mener hun med det?* Hun forklarer:

”Små børn har en enorm kapacitet til at udforske og erobre ny områder. Og det er i sig selv et argument for aktivt at tilrettelægge det enkelte barns læring og udvikling. Den norske børnehavelovs krav om at støtte børns nysgerrighed, kreativitet og videbegær forudsætter faktisk, at børn er sådan. Lovens ord bygger med andre ord på en forståelse af, at

der er noget ægte menneskeligt i det at være i udvikling, stræbe mod nye mål og integrere nye perspektiver i egen virkelighedsforståelse. Udviklingsprocessen er noget fælles menneskeligt, uanset hvor grænsen går for, hvor meget man kan lære. I den læringsproces, jeg taler for, er hverken barnet eller forholdet mellem barn og voksen i centrum. I centrum er i stedet en fælles sag som for eksempel et fagområde i en læreplan, der er uden for dem, og som barnet og den voksne er sammen om i en dynamisk og gensidig proces.

Men betyder din betoning af udvikling gennem en fælles læringsproces ikke, at der opstår forskelle og måske også uligheder mellem dem, som ved meget, og dem som ved lidt?

”Jo, i vores konkurrencesamfund er den person, som kan noget, mere værd, end den som ikke kan noget. I det samfund må den enkelte pædagog selvfølgelig mene, at uvidenhed er mindre værdifuldt end kundskaber og færdigheder. Det betyder, at børnehaver og skole må bygge på en tro på, at kundskaber og færdigheder er værdifulde og samtidig have urokkelig forankring i en ligeværdighedstanke, hvor menneskers værdi aldrig måles ud fra andet end, at man er menneske. Det er det dilemma, som en pædagog skal kunne håndtere.”

SOLVEIG ØSTREM

Forsker og ansat på Højskolen i Vestfold, Norge, ved afdelingen for læreruddannelse.

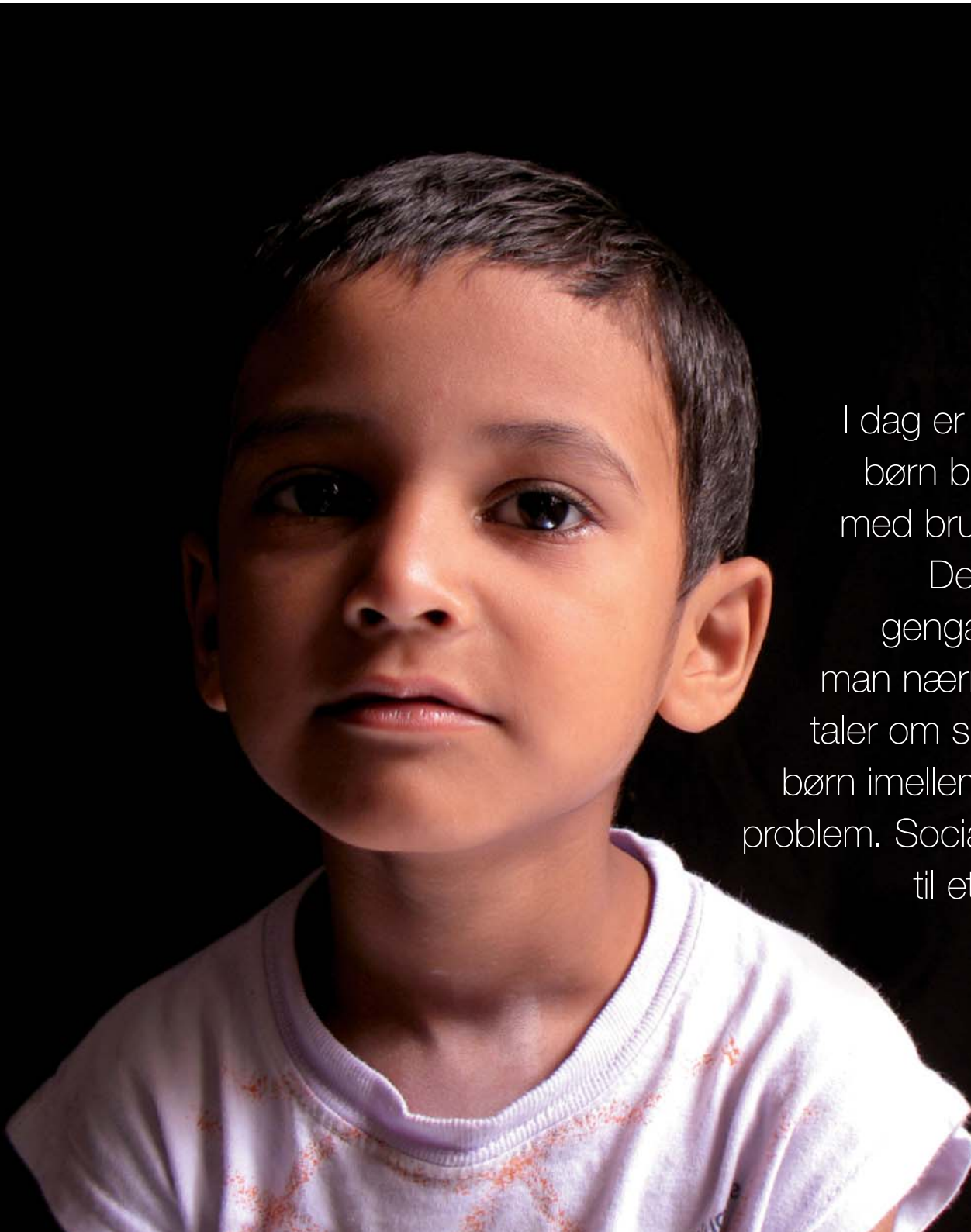
I 2007 fik hun tildelt ph.d.-graden i teologi for afhandlingen

”Barns subjektivitet og likeverd. Et bidrag til en diskussion om barnehagens pædagogiske indhold og etiske forankring.”

Afhandlingen kan downloades fra hendes hjemmeside:

<http://www-lu.hive.no/ansatte/so/>

I dag er de hvide arbejderbørn blot blevet byttet ud med brune minoritetsbørn.

Den forskydning er til gengæld så markant, at man nærmest ikke længere taler om social ulighed hvide børn imellem som værende et problem. Social ulighed er blevet til et etnisk og kulturelt spørgsmål.”

Jan Kampmann, professor.

DE HVIDE ER BARE BLEVET BRUNE

Der er kun farven på børnene til forskel. 70'ernes arbejderbørn er bare blevet udskiftet med nutidens etniske minoritetsbørn. Sådan lyder dommen over udviklingen i daginstitutionernes 40 år lange forsøg på at bryde den negative sociale arv. >>>

Af Peder Holm / Foto: iStockphoto

DE HVIDE ER BARE BLEVET BRUNE

Hvordan bidrager daginstitutionerne til ligheden i det danske samfund? Har du hørt det spørgsmål før, er det ikke så overraskende. Det har stået højt på den politiske dagsorden gennem de sidste 40 år. Og det har ikke skortet på politiske ambitioner og pædagogiske tiltag. Men har det hjulpet? Ikke så meget som man kunne ønske. I loven om daginstitutioner står der for eksempel stadig, at deres rolle er at bekæmpe den negative sociale arv.

Men er der da slet ikke sket noget? Ikke hvis man spørger Jan Kampmann, der er professor ved Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet. Ifølge ham skal vi ikke gøre os store forhåbninger om, at ambitionerne kan indløses. For der er ikke ressourcer til at løfte opgaven. Og hvis der var, ville man alligevel ikke vide, hvordan man skulle gøre det. I bund og grund er det nemlig de samme forestillinger og redskaber, som man forsøgte sig med i 70'erne, man i dag griber til, når man vil forsøge at rette op på uligheden.

"Det virkede ikke dengang, og der er ingen grund til at tro, at det skulle virke i dag," siger Jan Kampmann og fortsætter:

"Mønstret er det samme. Der er nogen, den danske middelklasse, der har de rigtige svar, den rigtige kultur og det rigtige sprog. Og lighedsproblematikken handler så bare om at få de andre til at blive ligesom middelklassen. I dag er de hvide arbejderbørn blot blevet byttet ud med brune minoritetsbørn. Den forskydning er til gengæld så markant, at man nærmest ikke længere taler om social ulighed hvide børn imellem som værende et problem. Social ulighed er blevet til et etnisk og kulturelt spørgsmål."

Men når det nu ikke virker på den sociale ulighed, hvorfor gentager vi så de samme forestillinger og bestræbelser 40 år efter – nu

blot i forhold til etniske minoritetsbørn? Jan Kampmanns korte svar er:

"Manglende historisk bevidsthed og fordi vi ikke ved, hvad vi ellers skal gøre."

DET SAMME MØNSTER

Fra slutningen af 60'erne begynder man at blive opmærksom på problemerne med den negative sociale arv. Inden da var tanken, at hvis alle børn kom i daginstitution og fik samme pædagogiske input, så ville de også få de samme forudsætninger. Det, ved vi i dag, er langtfra tilfældet. Herhjemme var det særligt sociologiprofessor Erik Jørgen Hansen fra Socialforskningsinstituttet, der med sine undersøgelser afdækkede uddannelses-systemernes manglende evne til at gøre op med uligheden. Den erkendelse fik ifølge Jan Kampmann også stor betydning for pædagogikken i daginstitutionen:

"Man erkendte, at bestræbelserne på at bryde den sociale arv krævede en særlig pædagogisk indsats. Derfor udviklede man det, man kaldte den kompensatoriske pædagogik. Udgangspunktet var, at børn fra de nederste lag i samfundet havde mangler i forhold til børn fra den øvre middelklasse. Daginstitutionens og pædagogens opgave var at kompensere for disse ved intensiv sprog- og kulturtræning. På den måde kunne alle børn starte i skolen med de samme forudsætninger."

Det var tanken dengang – og i dag. Men virker den?

"I hvert fald ikke bedre end, at Erik Jørgen Hansen og andre forskere med jævne mellemrum har dokumenteret stort set de samme store sociale forskelle gennem nu 4 årtier," siger Jan Kampmann.

PÆDAGOGER VED IKKE NOK

Ifølge Jan Kampmann er det helt nødvendigt, at daginstitutionerne tilføres flere ressourcer. For pædagogerne er presset. Nedefra af de krav, som en stadig mere sammensat børnegruppe stiller. Ovenfra af de stigende krav

til deres arbejde, som stilles fra politisk hold. Men når der ikke tilføres ekstra ressourcer til at løfte opgaverne, så er konsekvensen ifølge Jan Kampmann, at den sandwich, som pædagogerne befinder sig i, bare bliver fladere og fladere.

Men det er ikke gjort med flere ressourcer. For pædagogerne ved ikke nok om, hvad de skulle gøre, selvom de fik tilført flere ressourcer.

"Jeg tror, at mange pædagoger og institutioner mener, at de ved, hvad der skal til. Men jeg vil nu vove den påstand, at nej, det ved de faktisk ikke," siger Jan Kampmann og fortsætter: "Man bliver nødt til at gøre op med forestillingen om, at den sociale arv brydes ved at gøre alle børn til middelklassebørn. Det er kun med til at marginalisere dem, der i forvejen ikke lever op til normen."

Samtidig understreger Jan Kampmann, at pædagoger langtfra har et bevidst ønske om at skabe den favorisering. Hans erfaring fra samtaler med pædagoger er, at de fleste meget gerne vil inddrage børnenes forskellige erfaringer og ressourcer i aktiviteterne. Men de ved ikke nok om, hvordan det gøres. Der mangler simpelthen nogle redskaber i den pædagogiske værktøjskasse.

"Den store udfordring er at få organiseret livet i daginstitutionerne, så alle børn kan være med og har mulighed for at bidrage med deres erfaringer og ressourcer, samtidig med at man lærer børnene de ting, som er vigtige at lære. For selvfølgelig er det vigtigt at lære dansk for eksempel. Og det er der nu engang nogle børn, der taler bedre end andre. Men vi skal blive bedre til at se og inddrage det som en styrke, at mange børn også kan et andet sprog – i stedet for at de gang på gang kommer til at opleve sig selv som ressourcetsvage og mangelfulde."

LIGHED KRÆVER SYNLIG PÆDAGOGIK

De seneste år er der sket et skred fra kvalifikationer til personlige kompetencer, når det

handler om, hvilke faktorer der er afgørende i forhold til at bryde den sociale arv. Tidligere handlede det om, at børnene skulle lære at læse og regne. Det er ikke længere nok. Nu skal børnene også være selvstændige, initiativrige, engagerede og tage ansvar for egen læring.

"Der er ingen tvivl om, at den slags personlige kompetencer bliver stadig vigtigere – i uddannelsesinstitutionerne og i arbejdslivet. Derfor er det helt afgørende, at man lærer børn dem. Men det er ikke en udvikling, der har gjort den sociale udfordring mindre. For selvom de fleste pædagoger er rigtig gode til at få kompetencerne i spil i de aktiviteter, de laver med børnene, er de ikke opmærksomme nok på, at det faktisk er det, de gør. Resultatet er en form for usynlig pædagogik, der forudsætter, at børn forstår og besidder de bløde og uhåndgribelige størrelser som initiativ og selvstændighed."

Den usynlige pædagogik favoriserer ifølge Jan Kampmann de samme middelklassebørn, der hele tiden har været inde i varmen. De kan den slags mere eller mindre af sig selv. For mange minoritetsbørn er det derimod noget helt nyt og noget, de skal lære. Og det er jo svært, når man ikke engang kan se, hvad det er, man skal lære.

Derfor slår Jan Kampmann til lyd for en mere bevidst og synlig pædagogik på det område. Han slutter: "Det vil sige en pædagogik, der evner at gøre det klart for børnene, hvad det faktisk er, man vil have dem til at gøre. Hvis vi skal tale om social lighed, må vi som mindstemål sikre os, at alle børn har lige muligheder for at se og forstå de krav, der stilles til dem."

” Man bliver nødt til at gøre op med forestillingen om, at den sociale arv brydes ved at gøre alle børn til middelklassebørn. Det er kun med til at marginalisere dem, der i forvejen ikke lever op til normen.”

Jan Kampmann, professor.

JAN KAMPMANN

Professor ved Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning på Roskilde Universitet. Igennem mange år har hans primære forskningsfelt været barndoms- og ungdomsforskning med fokus på afdækning af hverdagslivet i forskellige institutionelle sammenhænge – herunder betydningen af køn, klasse, etnicitet og voksen-barn-relationer.

VI VIL LIGHED, MEN FÅR OPDELINGER

Daginstitutioner skal skabe lighed, integrere minoriteter og modvirke social udstødelse. Det vil pædagogerne, det ønsker forældrene, og det står i loven. Men virkeligheden er en anden. Uden nogen vil det, så favoriseres ressourcestærke børn.

Af Marie Fugl / arkivfoto: Scanpix

Daginstitutionen er stedet, hvor børn på tværs af forskellige forudsætninger mødes, og for første gang bliver en del af et større fællesskab. Daginstitutionen er det danske samfunds smeltedigel. Og sådan kunne man fortsætte festtalen for daginstitutionen. Problemet er bare, at det ikke altid er rigtigt. Ser man godt efter, kan man nemlig se tendenser til opdelinger mellem børnene. Opdelinger mellem majoritets- og minoritetsbørn. Mellem ressourcestærke og ressourcevage børn. Men hvorfor formår daginstitutionen ikke at integrere på trods af de gode viljer?

Forsker Eva Gulløv fra DPU, Århus Universitet, har længe været optaget af, hvad det er for sociale kræfter og mekanismer, der spænder ben for ambitionerne. Hun har af flere omgange – sammen med sin kollega antropologen Helle Bundgaard – fulgt livet i forskellige daginstitutioner på nærmeste hold. Eva Gulløv fortæller om sine feltstudier:

"Det er tydeligt, at der er en lang række uformelle normer for, hvordan man opfører sig i en daginstitution. Børn og pædagoger imellem, men også børn og børn imellem. Og om man vil det eller ej, så er normerne i vid udstrækning indrettet efter det prototypiske – det danske middelklassebarn. Det giver visse børn nogle fordele, fordi de har flere af normerne med sig hjemmefra. Andre må lære dem gennem pædagogernes løbende korrektioner og formaninger." For det er nødvendigt, at alle børnene lærer en række adfærdsnormer og kompetencer gennem de pædagogiske aktiviteter. Ikke bare for at kunne begå sig i daginstitutionen, men også for at blive rustet til skolen og det videre uddannelsesforløb. "Men," advarer Eva Gulløv, "de samme aktiviteter, der lærer børnene de nødvendige kompetencer, kan også blive en sorteringsmekanisme, hvor de børn, der ikke i forvejen har kompetencerne, er i fare for at falde udenfor".

For eksempel vil alle børn som udgangspunkt gerne være med, når der er højtlesning. Men det kræver en kropslig disciplin at sidde stille og lytte koncentreret. Det har børnene vidt forskellige forudsætninger for.

"Mads har siddet på skodet og fået læst højt, siden han var helt lille. Han forbinder højtlesning med noget hyggeligt. Ali har aldrig set en bog før, så han karter rundt og er urolig. En pædagog, der skal holde styr på 15 børn, vil hurtigt blive nødt til at bede de fem børn, der larmer, om at gå udenfor. Konsekvensen er, at

Mads og alle de andre 'ressourcestærke' børn sidder tilbage. Omvendt vil de ikke-læsevante børn, der flere gange gør sig sådanne erfaringer med forskellige læseaktiviteter med tiden konkludere, at 'det her er ikke noget for mig' og begynde at finde andre aktiviteter at gå op i," siger Eva Gulløv.

BØRN SØGER ANERKENDELSE

På den måde kan man iagttage, at børnene fordeler sig efter, hvor de føler sig anerkendt. Hvis man løfter taget af en daginstitution, vil man i meget grove træk kunne se, hvordan det gør sig gældende. Der er en tendens til, at de lyshårede drenge leger ét sted – tæt på pædagogerne. Og minoritetsdrene leger et andet sted – længere væk fra pædagogerne. Denne opdeling handler ikke mindst om forskelle i dansksprogskompetencer: "Når en gruppe middelklassebørn leger sammen, etablerer de i løbet af få sætninger et ret avanceret script for legen, a la: 'så sagde vi, at du var min bror, og så var vi i cirkus, og så kom der en klovn'. Er du et barn, der ikke behersker sproget på samme niveau, så bliver du udmanøvreret af forhandlingerne – og må finde dig i at være 'hund' eller 'nabo'. Resultatet er, at mange minoritetsbørn forlader den slags lege og opsøger børn, der har det samme sproglige niveau som dem selv. Minoritetsbørn søger ikke specielt sammen med børn, der har samme modersmål. For i institutionerne snakkes der næsten udelukkende dansk – også børnene imellem. Det,

EVA GULLØV

Ph.d. i antropologi og lektor ved Institut for Pædagogisk Antropologi, DPU, Århus Universitet. Eva Gulløv har i en årrække forsket i børns adfærd og samspil og deres vilkår i institutionlivet. I de seneste projekter har hun især været optaget af mødet mellem minoritetsbørn og de danske daginstitutioner.

Eva Gulløv og antropologen Helle Bundgaard har begge arbejdet med barndoms- og integrationsforskning i en årrække. I projektet 'Forskel og fællesskab' deltog og observerede de to forskere dagliglivet i to daginstitutioner i en mindre kommune på Sjælland. Formålet var blandt andet at undersøge, om børnenes forskellige baggrund havde betydning for venskabsdannelser og pædagogiske tiltag. Det blev til bogen "Forskel og fællesskab. Minoritetsbørn i daginstitution, Hans Reitzels forlag, 2008.

Læs mere

Eva Gulløv: Barndommens civilisering. Om omgangsformer i institutioner. Roskilde Universitetsforlag, 2009.

Eva Gulløv: Om institutionalisering af børneopdragelse. Billesø og Baltzer, 2009.

de søger, er nogle, der har samme sproglige evner som dem selv. Nogle, de kan forhandle med og dermed få indflydelse på legen. Det bliver så ofte lege, der ikke kræver så mange sproglige referencer," fortæller Eva Gulløv.

For at opnå anerkendelse og indflydelse er der altså en tendens til, at minoritetsbørn søger alternative fællesskaber ofte langt fra dér, hvor pædagogerne er, og de pædagogiske aktiviteter foregår. En anden karakteristisk reaktion er stilhed. Eva Gulløv har set flere eksempler på, hvordan minoritetsbørn trækker sig tilbage fra det store fællesskab. Når de nu ikke kan gøre sig gældende og blive hørt, er der jo ingen grund til at prøve. Andre gange reagerer børnene med trods.

"Børn, der udsættes for mange korrektioner, reagerer ofte ved at blive kontrære," forklarer Eva Gulløv. "Erfarer man, at man ikke kan leve op til de gængse krav og normer for anerkendelse fra personalet og de andre børn, søger nogle børn andre former for anerkendelse. Det kan for eksempel være i form af de andre børns beundrende blikke, når man tør gøre noget, andre ikke tør. Man taler grimt, bryder reglerne, larmer og slås. Nogle

børn har ligefrem udviklet en særlig strategi for at få anerkendelse ved meget præcist at udfordre de normer og koder, som de ikke føler, de mestrer."

MESTER JAKOB PÅ ARABISK

Der kan altså være en tendens til, at minoritetsbørn gør sig nogle erfaringer i børnehave-fællesskabet, som enten får dem til at trække sig ud af det eller gå højroestet og frontalt imod det. Men sådan behøver det ikke være. Børnehaven kan godt være et sted, hvor både lighed, integration og social mobilitet styrkes. Og mange børnehaver er det allerede, pointerer Eva Gulløv.

"Det er vigtigt, at vi bliver bedre til at tage højde for, at børnenes hjemmemiljøer og forudsætninger for at deltage i de pædagogiske aktiviteter er ret forskellige. Der arbejdes for eksempel mange steder fint med børnenes motivation. Men der arbejdes ikke altid med at skabe forudsætningerne for at føle motivation. Det er vigtigt at få barnet til at opleve, at det er hyggeligt at få læst højt, gå på biblioteket eller lave puslespil, også selvom det ikke hjemmefra har sådanne erfaringer." Eva

Gulløv understreger samtidig, at det kan være vanskeligt at tage den slags særlige hensyn, som det ofte vil kræve, med de normeringer, der er i dag. Et andet sted, der kan sættes ind, er i forhold til at blive bedre til at inddrage minoritetsbørnenes ressourcer og erfaringer. Eva Gulløv slutter:

"Pædagoger må være sig mere bevidste, at der uanset intentionerne er en tendens til at favorisere de ressourcestærke. Det skyldes ikke bare pædagogerne. Det gør sig i lige så høj grad gældende i måden, børnene er sammen på. Derfor gælder det også desto mere om at gøre en aktiv indsats for at sætte sig i minoritetsbørnenes sted og se på, hvordan de og deres erfaringer kan inddrages og anerkendes. For eksempel arbejder mange pædagoger med at lære børnene at tælle og synge på andre sprog – men det bliver typisk på de sprog, som pædagogen tilfældigvis kan - tysk, fransk og engelsk. Hvorfor ikke synge Mester Jacob på arabisk og lære at tælle til ti på tyrkisk? Når barnet føler sig som en anerkendt og ligeværdig deltager i fællesskabet, så kan man meget bedre få det til også at synge Mester Jacob på dansk".

NYT OM BUPL'S FORSKNINGSPULJE

I efterår/vinter 2009 bliver tre projekter fra BUPL's forskningspulje afsluttet:

Aktionslæring i dagtilbud

Et projekt med pædagoger som medforskere.

Læs mere om projektet i **Børn&Unge Forskning nr. 3.**

Kampen om 'kvalitet' i daginstitutionen:

På tværs af profession, ledelse og forvaltning.

Et projekt om betydningen af en konstruktiv dialog om kvalitetsforståelser.

Læs mere om projektet i **Børn&Unge Forskning nr. 2.**

Pædagogers professionelle karrierer

– undersøgt gennem livshistorieinterview.

Hvad betyder social baggrund for pædagogers livsstrategier?

Læs mere om projektet i **Børn&Unge Forskning nr. 3**

Sommeren 2010 forventes to andre projekter afsluttet:

Pædagogers holdninger, faglighed og profession

Læs mere om projektet i **Børn&Unge Forskning nr. 4.**

Udvikling af pædagogfagligheden som grundlag for et alternativ til nyliberale styringsformer

Læs mere om projektet i **Børn&Unge Forskning nr. 2.**

Du kan finde projektrapporterne og få information om arrangementer i forbindelse med afslutningen af projekterne på www.bupl.dk/paedagogik.

TREDJE RUNDE AF BUPL'S FORSKNINGSPULJE

Dette efterår har der været ansøgningsfrist på tredje runde af forskningspuljen. Forskningspuljens bevillingsudvalg tager i løbet af november stilling til hvilke projekter, BUPL skal støtte i 2010-2011.

Bevillingsudvalget består af:

Jonna Uhre, medlem af BUPL's hovedbestyrelse for BUPL Midtvest.

Michael Egelund, formand for BUPL Storkøbenhavn.

Pia Leis Jørgensen, daglig pædagogisk leder i Odense.

Allan Baumann, medlem af BUPL's Forretningsudvalg.

Lasse Bjerg Jørgensen, medlem af BUPL's Forretningsudvalg.

Du kan læse mere om de udvalgte projekter, når de bliver præsenteret i næste nummer af Børn&Unge Forskning.

Læs mere om forskningspuljen på BUPL's hjemmeside, www.bupl.dk.